

УДК 911.3

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕПРЕСИВНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Р. Лозинський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Досліджено теоретичні та прикладні проблеми визначення депресивності регіонів України. Проаналізовано головні критерії визначення депресивності. Виділено найважливіші принципи й етапи виявлення депресивних територій. Запропоновано власне визначення терміна “депресивність”.

Ключові слова: депресивність, депресія, регіон, криза, система, критерій, принцип.

Проблематика депресивності регіонів України в науковій літературі та популярних виданнях останніми роками стає дедалі популярнішою. Зростання актуальності досліджень економічно депресивних регіонів зумовлене насамперед підвищеною увагою до таких місцевостей з боку держави, яка намагається вживати заходів з вирівнювання ступеня соціально-економічного розвитку території України. Адже суттєві територіальні диспропорції в економічному розвитку є загрозою не тільки для національної економіки, а й для національної безпеки держави.

Дослідження економічної депресивності регіонів України має значну кількість теоретичних і методичних проблем, які пов'язані головню з уточненням терміна “депресивність” та труднощами з визначення головних принципів і критеріїв виділення депресивних районів. У спеціалізованій економічній літературі та деяких нормативних документах державних органів законодавчої та виконавчої влади є доволі багато визначень поняття “депресивність” і запропоновано декілька методик та велику кількість критеріїв (насамперед економічних), за якими виділяють депресивні регіони. Однак загалом усі ці напрацювання доволі недосконалі, зокрема, немає достатнього теоретичного обґрунтування явища депресивності, чинників, що його зумовлюють, і однозначних принципів виділення.

У науковій економічній та економіко-географічній літературі серед головних критеріїв виділення депресивних, у тому числі економічно депресивних регіонів традиційно виділяють такі: низькі темпи економічного зростання в регіоні, низький рівень особистих доходів громадян, низький рівень споживання, незадовільний стан навколишнього середовища, несприятливі демографічні показники (природне зниження кількості населення та міграційний відтік населення, значна частка осіб старших вікових груп у віковій структурі населення) суттєвий спад виробництва впродовж тривалого періоду, високий рівень безробіття тощо. Однак якщо проаналізувати кожен з цих показників у контексті конкретних ситуацій формування економічної депресивності територій, то стане очевидним, що жоден з них не в змозі однозначно підтверджувати економічну депресивність території.

Проаналізуємо, наприклад, демографічні показники. Найчастіше вважають, що характерною ознакою економічно депресивних територій є значний міграційний відтік населення. Проте міграції населення, зокрема їхня потужність і спрямування, детерміновані великою кількістю різноманітних чинників – демографічних, економічних, політичних і соціальних. Зокрема, на міграції населення, крім чинника низьких доходів населення і низького рівня життя, значно впливають економічна і політична відкритість місцевого суспільства, ступінь інтеграції його у світові економічні процеси, поінформованість населення про можливості міграцій в інші регіони, транспортна доступність регіону, його географічне положення, міграційна політика держави та низка інших чинників.

У разі спроби пов'язати всі ці чинники міграції з проблемою визначення економічної депресивності території врешті-решт може постати цілком закономірне запитання: що тут є первинним, а що вторинним? Чи міграційний відтік населення є наслідком тривалої економічної депресивності регіону чи зовсім навпаки, депресивності регіону сприяв неконтрольований відтік упродовж тривалого періоду населення працездатного віку, спричинений потребою у робочій силі в інших регіонах і наявністю там потужних фінансових ресурсів?

Інші показники демографічної ситуації, зокрема, показники природного руху населення та його вікова структура, теж тільки іноді можуть бути критеріями економічної депресивності, тому що їх визначають, насамперед, не економічні, а суто демографічні чинники. Ці показники залежать від типу відтворення населення, а також від стадії демографічного розвитку території, зокрема, від фази демографічного переходу, на якій перебуває населення конкретного регіону, особливостей демографічної поведінки різних груп населення, демографічної політики держави. Низька народжуваність і природне зниження кількості населення вже давно є характерними ознаками демографічної ситуації в багатьох країнах Західної Європи, однак, звичайно, це ще зовсім не означає, що вони є економічно депресивними. В Україні ж загальновідомо, що найвищі показники народжуваності донедавна реєстрували у Закарпатті, тобто регіоні, який за багатьма економічними показниками перебував на останніх місцях.

Так само висока частка осіб старших вікових груп у віковій структурі населення залежить насамперед від типу відтворення, фази демографічного переходу, якості життя населення, у тому числі рівня медичного обслуговування, та низки інших демографічних і економічних чинників. Крім того, як критерій економічної депресивності висока частка осіб старшого віку в структурі населення певною мірою суперечить іншому критерію депресивності – значному міграційного відтоку населення. Адже мігрують передусім особи працездатного віку, молодших вікових груп (20–30-річні). Населення літнього та похилого віку мігрує значно менше. Тому в регіоні, де у віковій структурі населення переважатимуть особи літнього та похилого віку, за абсолютними і відносними показниками міграція не буде надто великою. Відповідно, якщо й залучати для визначення депресивності міграційний критерій, то це, мабуть, має бути критерій міграційного відтоку населення працездатного віку.

Загалом, демографічні критерії можуть бути показниками насамперед демографічної депресивності регіону, а не економічної. Причому економічна депресивність території може простежуватися й за високих показників природного приросту населення та відсутності потужних потоків міграцій. Типовим прикладом тут може бути Галичина в ранній австрійській період, тобто наприкінці XVIII–у першій половині XIX ст. У цей період населення галицького краю зростало дуже швидко, тут закладалися демографіч-

ні основи для аграрного перенаселення регіону. Проте водночас рівень економічного розвитку регіону був одним з найнижчих у Європі. Річ у тім, що абсолютне домінування сільського населення в регіоні створювало передумови для високої народжуваності, деякі заходи австрійської влади з поліпшення якості життя дещо знизили смертність населення (як загальну, так і дитячу). Однак, з іншого боку, у регіоні й далі зберігалася особиста залежність селян від шляхти (остаточно кріпацтво відмінене тільки 1848 р.), тому український селянин не мав жодної змоги мігрувати в інші регіони. Тому кількість населення Галичини швидко зростала, навіть попри те, що в окремі роки голод і епідемії поглинали майже весь природний приріст. А вже у другій половині XIX ст., після відміни кріпацтва, показники економічного розвитку Галичини почали доволі швидко зростати, та, з іншого боку, саме тоді розпочалася масова міграція українського населення в інші країни, насамперед у США і Канаду. Цей приклад надзвичайно яскраво відображає відносність застосування демографічних показників як критеріїв економічної депресивності регіону.

До головних економічних показників, які зазвичай вважають критеріями депресивності, зачисляють: низькі темпи економічного зростання чи спад промислового виробництва впродовж тривалого періоду, високий рівень безробіття населення, відсутність зовнішніх і внутрішніх інвестицій, значна дотаційність місцевого бюджету. Як і демографічні показники, жоден з них прямо не підтверджує економічної депресивності регіону. Зокрема, це стосується й показників економічного зростання. Загальновідомо, що економічно передовим країнам Європи та Північної Америки властиве доволі незначне щорічне зростання головних макроекономічних показників, зокрема валового внутрішнього продукту (ВВП). ВВП зростає щороку всього лише на декілька відсотків, а динаміка зростання за декілька років може становити всього-на-всього декілька десятих відсотка. Натомість високі показники економічного зростання мають швидше країни, які долають економічну кризу, що була в недалекому минулому. Наприклад, Україна на початку XXI ст. належала до групи країн з найвищими у Європі, та й у світі також, показниками економічного зростання (якщо довіряти офіційній українській економічній статистиці цього періоду). Однак, з іншого боку, в Україні в 90-х роках (після розпаду СРСР) показники спаду виробництва також були чи не найбільшими на пострадянському просторі.

У разі аналізування економічного зростання в державі чи регіоні потрібно також враховувати співвідношення відносних і абсолютних показників. Якщо в країні загальні обсяги виробництва дуже великі, то навіть незначний у відсотках приріст за абсолютними значеннями може бути більшим, ніж у країні, де значний приріст у відсотковому співвідношенні, однак незначний за абсолютними показниками. Тоді виявиться, що попри значні темпи економічного зростання друга країна економічно щораз більше відстає від першої. Тому тут має значення й такий показник, як тривалість періоду значного економічного підйому.

Високі показники економічного приросту можуть також становити певну небезпеку для національної економіки країни. Зокрема, ця проблема постала перед Китаєм, уряд якого змушений вживати деяких заходів зі сповільнення темпів економічного зростання, оскільки вони можуть призвести до кризи перевиробництва. Отже, низькі темпи економічного зростання не можна вважати беззаперечними критеріями депресивності, їх потрібно пов'язувати з іншими економічними показниками. Доволі часто незначний, однак стабільний, приріст виробництва засвідчує швидше збалансований розвиток території, а не її депресивність. Стрімкий розвиток може означати й швидке

вичерпання ресурсів для розвитку, а отже, і швидкий занепад. Тобто швидкий економічний розвиток регіонів може згодом стати причиною їхньої депресивності.

Загалом, спад виробництва є швидше критерієм кризи, а не депресивності. Криза ж завершує певний цикл розвитку території, й назагал є закономірним етапом у розвитку економічних систем. Ця проблематика доволі чітко розроблена економічною наукою. Впродовж останніх двох сторіч в економіці з'явилося одразу ж декілька теорій циклічності економічного розвитку. Найвідоміша з них теорія довгих хвиль Н. Д. Кондратьєва. Автори теорій циклічності економічного розвитку стверджують, що циклічність – це невід'ємна властивість економічної системи, форма руху національних економік і світової економіки, рух по спіралі від однієї макроекономічної рівноваги до іншої. Кожен економічний цикл складається з декількох етапів: криза, депресія, поживлення, підйом, спад. Теорії циклічності є ще одним аргументом за те, що спад виробництва не варто вважати обов'язковим критерієм депресивності.

Дискусійним є також застосування показника рівня безробіття населення працездатного віку як критерію економічної депресивності. Доволі високий рівень безробіття населення є однією з характерних ознак багатьох розвинених країн Європи. Частка безробітних від загалу працездатного населення у цих країнах часто визначена спроможністю національного бюджету утримувати цих безробітних, яка залежить від рівня економічного розвитку країни. Водночас з офіційним безробіттям значної частини населення у цих країнах існує дефіцит робочої сили, насамперед у галузях, які мають низький економічний престиж і потребують некваліфікованих і малокваліфікованих робітників. Це породжує явище та проблему трудової міграції, почасти узаконеної, але здебільшого нелегальної. Є також чимало прикладів, коли у країні поєднувався низький рівень безробіття (або взагалі офіційно воно майже не існувало) з невисоким рівнем економічного розвитку. Класичний приклад – командно-адміністративна економіка в колишньому Радянському Союзі, або ж держави, у яких усе ще панує традиційний аграрний тип господарювання й абсолютна більшість населення зайнята у сільському господарстві. З іншого боку, проблема безробіття – це й проблема правил реєстрації безробітних, прихованого безробіття, питання неповної зайнятості, питання трудової політики тощо. Усі разом вони суттєво впливають на рівень безробіття у державі й водночас дають достатньо підстав для того, щоб з обережністю ставитися до показника рівня безробіття як критерію визначення економічно депресивних районів.

Екологічні показники депресивності передусім визначають стан екологічних систем, а не економічну депресивність регіону. Дуже часто регіони, що їх деякі науковці вважають депресивними, загалом мають чи не найліпшу екологічну ситуацію, оскільки там нема великого промислового виробництва, яке є головним забруднювачем навколишнього середовища. Натомість регіони з високим рівнем розвитку промисловості часто мають складну екологічну ситуацію. Наприклад, в Україні Донбас та Індустріальне Придніпров'я, чи взагалі будь-яке промислово розвинене місто з доволі високим рівнем життя населення водночас мають значні екологічні проблеми. Натомість у гірських районах Українських Карпат населення живе бідно, однак екологічна ситуація тут найліпша в Україні. Так де ж насправді депресивний регіон?

Отже, як бачимо, чи не всі з запропонованих науковцями показників депресивності не можуть однозначно підтвердити або заперечити економічну депресивність регіону.

Дослідження проблематики депресивності потребує також уточнення співвідношення деяких важливих економічних термінів, зокрема таких, як економічно депресивний

регіон, економічно слабкорозвинений регіон, кризовий регіон, регіон, що перебуває на стадії економічної депресії.

Безперечно, потрібно розмежувати терміни “економічно слабкорозвинений регіон” і “економічно депресивний район”. Економічно слабкорозвинений регіон ще не обов’язково є депресивним. Питання рівня економічного розвитку регіону значно пов’язане з тим, коли саме на цій території розпочався розвиток суспільних, у тому числі економічних, систем і структур, наскільки він був збалансованим, а також з наявними ресурсами для розвитку господарства, географічним положенням території та багатьма іншими чинниками.

Мабуть, деякі території в Україні, зокрема, північні поліські райони, прилеглі до українсько-білоруського кордону, а також гірські карпатські, потрібно швидше вважати економічно слабкорозвиненими, а не депресивними. Ці регіони ніколи не були потужними економічно, тому що не мали для цього належного ресурсу (корисних копалин, трудових ресурсів), крім того, їхнє економіко-географічне положення було не вигідним. Відповідно, їхнє господарське освоєння розпочалося доволі пізно й супроводжувалося значними труднощами, зумовленими специфікою місцевих природних умов.

З іншого боку, економічно депресивний район зовсім не обов’язково є економічно слабкорозвиненим. У недалекому минулому він, навпаки, міг бути лідером економічного розвитку і може зберігати деякі риси цього лідерства впродовж тривалого періоду, навіть тоді, коли вже стає депресивним. Наприклад, за низкою параметрів до депресивних районів можна зачислити Донбас, який традиційно вважають одним з найбільш економічно розвинених регіонів України. Зокрема, у цьому регіоні надзвичайно складні демографічна та екологічна ситуації. Доволі високий рівень економічного розвитку та добробуту населення тут упродовж тривалого періоду підтримували штучно, завдяки державній підтримці вугільної галузі, оскільки значна кількість вугільних шахт є нерентабельними й потребують постійних державних дотацій. Водночас можливостей для швидких структурних змін в економіці регіону мало. Велика кількість міських поселень у Донбасі має моногалузеву структуру промисловості, що, до речі, деякі науковці також вважають однією з важливих ознак депресивності.

Очевидними є докорінні відмінності між такими термінами, як “кризовий регіон” та “депресивний район”. Як йшлося вище, криза, якщо вона зумовлена внутрішніми чинниками, є закономірною стадією циклічного розвитку економіки. Після кризи настає депресія. Економічна криза передбачає різке зниження обсягів виробництва, спричинене насамперед невідповідністю розвитку різних ланок суспільного життя, докорінними змінами умов і чинників розвитку (наприклад, переорієнтацію господарства на ринкові умови господарювання, як це було в Україні після розпаду СРСР), за якими не встигає перебудовуватися економічна система, та низкою інших економічних і соціальних чинників. Вона може бути також наслідком дії зовнішніх факторів, таких як війна. Найчастіше криза триває доволі короткий період, щонайбільше декілька років. Подолання кризи потребує якісної перебудови структури. Наслідком глибоких системних криз, які охоплюють великі території, може стати депресивність менших за площею районів. Тобто криза може стати чинником депресивності, поштовхом до депресивності. Однак, з іншого боку, депресивність до кризи не призводить.

Терміни “економічно депресивний район” і “регіон, який перебуває на стадії економічної депресії” також не є тотожними. Вище вже йшлося, що явище депресії економісти досліджують як закономірну стадію розвитку економічної системи в межах окре-

мо взятого економічного циклу. Відповідно, без депресії, так само як і без кризи, економічний розвиток неможливий. Натомість розуміння депресивності у науковій літературі зовсім інше. Депресивними вважають ті регіони, які майже повністю втратили можливості для саморозвитку й потребують допомоги ззовні, тобто депресивність розуміють як сповільнення або взагалі припинення розвитку. Тобто райони, які ввійшли у стадію економічної депресії, не втратили можливості саморозвитку, вони лише перебувають напередодні нового циклу економічного розвитку, а депресія й, відповідно, низькі показники розвитку, або його видима відсутність, зумовлені якісною перебудовою структури, яку здійснює система, готуючись до переходу в новий цикл. Саме на цю перебудову витрачають ресурси. А для економічно депресивних регіонів характерні сповільнення або взагалі відсутність розвитку впродовж тривалого періоду, а також відсутність структурних змін.

На перший погляд, поділ на регіони, які ввійшли у стадію економічної депресії, та економічно депресивні регіони здається штучним, надуманим. Однак якщо його не ввести, тоді взагалі значно втрачається сенс дослідження проблематики депресивних районів. Справді, для чого досліджувати регіони, які перебувають у стадії депресії, якщо це закономірний етап їхнього розвитку, який вони раніше чи пізніше подолають. Крім того, навіть якщо виявити регіонів, які ввійшли у стадію економічної депресії (для мінімізації її негативних наслідків), то методологічно правильним шляхом буде не пошук чинників і критеріїв депресії, а системний аналіз циклів розвитку.

У контексті уточнення термінів “економічно депресивний регіон” і “регіон, який перебуває на стадії економічної депресії” виникає ще одна проблема: можливо, доцільно “економічно депресивними регіонами” вважати такі, які ввійшли в стадію економічної депресії, а натомість для регіонів, які втратили можливості саморозвитку, віднайти новий термін. Зокрема, це може бути термін “застійний регіон”. В економічній та економіко-географічній літературі є також термін “стагнація”, використання якого теж близьке до термінів “депресія”, “депресивність”.

Отже, проблема економічної депресивності з теоретичного та методичного погляду є надзвичайно складною та неоднозначною. Загалом, на нашу думку, у питанні визначення економічної депресивності потрібно дотримуватися таких головних постулатів.

1. Насамперед, зазначимо, що депресивність – це властивість системних об’єктів, систем, у тому числі й територіальних. Причому тривала депресивність може призвести до повної деградації системи, поступового руйнування головних системних ознак і врешті-решт руйнування самої системи.

У цьому аспекті методологічно не зовсім правильним є дослідження депресивних районів чи регіонів, адже дуже часто вони не становлять системної цілісності за тими чи іншими параметрами, тобто не є окремими системами. Є депресивні системи й підсистеми, а не регіони і райони. Зокрема, це зауваження стосується адміністративно-територіальних районів. Далеко не всі райони становлять окрему систему розселення, а отже (оскільки, здебільшого, економічні системи територіально накладаються на системи розселення), не є окремими економічними системами.

2. Складні системи, зокрема суспільні системи, охоплюють велику кількість підсистем, кожна з яких виконує різноманітні функції. В межах однієї системи можуть бути депресивними тільки окремі підсистеми, тобто окремі компоненти системи, а може бути депресивною вся система. Одна з можливих причин депресивності підсистем – гіпертрофованій, надмірний розвиток інших підсистем однієї системи. Наприклад, економічний підйом упродовж тривалого періоду, коли за ним не встигають інші

сфери, зокрема соціальна, може спричинити депресивні явища у цих сферах. А вже згодом депресивність цих сфер призведе й до економічної депресивності. Демографічна депресивність може стати важливою передумовою формування економічної депресивності та навпаки.

Відповідно, потрібно виділяти окремо “компонентну” депресивність, тобто ситуацію, коли в системі є депресивним якийсь один компонент (або декілька), та “інтегральну” депресивність усієї системи. Цілком зрозумілою є також необхідність виділення різних видів компонентної депресивності (економічна, демографічна, екологічна тощо) відповідно до суспільних підсистем. Тоді можна пояснити, чому за різними критеріями депресивними стають різні регіони. Насправді ж ми виявляємо різні види депресивності.

3. Оскільки депресивність є складним системним явищем, то, скоріш за все, більш-менш упевнено про депресивність системи можна стверджувати тільки тоді, коли ознаки депресивності простежуються впродовж тривалого періоду, зокрема, щодо соціально-економічних систем це, принаймні, декілька десятиліть.

4. У найзагальнішому розуміння *депресивність – це довготривале сповільнення або ж цілковите припинення розвитку системи*. А розвиток, як відомо, це ускладнення структури, причому ефективно ускладнення структури. Отже, депресивність розпочинається тоді, коли припиняється закономірний (тобто зумовлений законами розвитку тієї чи іншої системи) розвиток структури системи. Причому поняття розвитку тут також потрібно трактувати доволі широко. Адже ускладнення структури – це і структурна перебудова, а також оптимізація структури, тобто вилучення лишніх компонентів та непотрібних зв'язків.

У цьому аспекті з теоретичного погляду процес визначення депресивності повинен охоплювати такі послідовні етапи. Насамперед потрібно виділити чітко систему та характеризувати її тип, потім – проаналізувати стадії розвитку системи для того, щоб виявити, на якій саме стадії в конкретний час перебуває система. Далі, відповідно до параметрів конкретної системи, обчислюють орієнтовну тривалість цієї стадії розвитку системи. Цей показник визначають за типом системи, початком розвитку системи, конкретними особливостями стадії, ресурсними можливостями системи тощо. І якщо врешті-решт виявилось, що розвиток системи значно затримується, тобто не відбувається її переходу з однієї стадії розвитку в іншу, то, відповідно, ця система є депресивною.

5. Критерії депресивності відносні та тісно взаємопов'язані. Адже є різні типи систем, різні параметри систем, різні стадії розвитку систем, різні види депресивності. Всі зазначені та проаналізовані нами демографічні, економічні чи інші показники залежно від конкретної ситуації можуть бути критеріями як депресивності, так і розвитку. Наприклад, як зазначено вище, високий рівень безробіття в регіоні багато науковців уважає критерієм економічної депресивності, однак у принципі цілком можна змоделювати ситуацію, за якої відсутність безробіття, тобто повна зайнятість працездатного населення, буде також ознакою економічної чи якогось іншого виду депресивності. Те ж саме можна зазначити й щодо усіх інших критеріїв.

Важливим питанням наукового дослідження проблеми депресивності є визначення її чинників. Вище вже йшлося, що часто вважають так: оскільки депресивні регіони – це такі регіони, які втратили можливості для саморозвитку, то депресивність зумовлена насамперед внутрішніми чинниками, що сформувалися у процесі розвитку регіону (системи). Однак не варто недооцінювати й негативну дію зовнішніх чинників. На наш

погляд, узагалі вони є тут головними. І навіть слово “депресія” походить від латинського “depressio”, що означає “придушую”, “пригнічую”, тобто передбачає, насамперед, негативну дію зовнішніх чинників.

Депресивність дуже часто настає тоді, коли місцеві системи опиняються у сфері негативного економічного впливу зовнішніх чинників, коли відбувається споживацьке підпорядкування системи іншим агресивним системам. За цієї ситуації насамперед втрачаються внутрішні зв'язки між компонентами підпорядкованої системи. Формується дисбаланс у ланцюзі система–ресурс–середовище. Усе це зрештою стає причиною сповільнення темпів структурного розвитку системи, а потім призводить до стану депресивності. Перспективним є також напрям дослідження, який пов'язує проблему депресивності з проблемою сталого (збалансованого) розвитку. Цілком імовірно, що недотримання вимог сталого розвитку є головною причиною депресивності.

Навряд чи віднайдеться єдина модель подолання економічної депресивності. Однак зазначимо, що оскільки депресивність зумовлена, здебільшого, негативною дією зовнішніх щодо системи чинників, то насамперед потрібно їх виявити та вжити заходів з припинення руйнівного впливу. Дуже часто ці чинники є глобальні, й припинити повністю їхній негативний вплив у межах окремо взятого регіону чи держави не можливо. За цієї ситуації потрібно підвищувати стійкість системи щодо дії негативних чинників, використовуючи для цього внутрішні та зовнішні ресурси. Нарешті, безперечно, що є велика кількість депресивних систем, які з різних причин цілковито втратили можливість для саморозвитку, й їх уже не можливо вивести з такого стану. За цієї ситуації, мабуть, не доцільно штучно підтримувати такі системи, а потрібно вживати заходів з мінімізації негативних наслідків їхнього руйнування та прораховувати можливості формування на підставі ресурсу, що вивільняється у процесі руйнування депресивної системи, нової ефективною системи, здатної до розвитку.

THE THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF DETERMINATION OF DEPRESSIVITY OF REGIONS OF UKRAINE

R. Lozynsky

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko St., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

In the article the theoretical and applied problems of determination of depressivity of regions of Ukraine have been explored. The mains criterions of determination of depressivity have been analyzed. The most important principles and stages of exposure of the depressivity territories have been selected. Own definition of term “depressivity” has been offered.

Key words: depressivity, depression, region, crisis, system, criterion, principle.

Стаття надійшла до редколегії 14.07.2007
Прийнята до друку 20.09.2007